

Dr hab. Michał Moszyński, prof. UMK
Katedra Ekonomii
Wydział Nauk Ekonomicznych
i Zarządzania
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Gagarina 13A, 87-100 Toruń

Toruń, 21 czerwca 2022 r.

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
dra Grzegorza Wałęgi w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse**

1. Podstawy formalne przygotowania recenzji

Podstawą przygotowania niniejszej recenzji jest pismo Pana Prorektora ds. Nauki Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, prof. dra hab. Pawła Luli z dnia 07 kwietnia 2022, zawiadamiające o uchwale Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse UE w Krakowie z dnia 04 kwietnia 2022 r. o powołaniu mnie na recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dra Grzegorza Wałęgi, wszczętym 23 grudnia 2021 r. w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. Dokonując oceny dorobku Habilitanta, na podstawie przesłanych materiałów w formie papierowej i elektronicznej, kierowano się kryteriami określonymi w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.).

2. Sylwetka Habilitanta

Dr Grzegorz Wałęga ukończył studia magisterskie w 2004 r. w Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Jeszcze na ostatnim semestrze studiów podjął aktywność asystenta-stażysty w Katedrze Mikroekonomii swojej *Alma Mater*, w której zatrudniony jest do dziś – w latach 2004–2012 jako asystent, a następnie, od doktoratu w 2012 r. – jako adiunkt.

Rozprawę doktorską pt. *Uwarunkowania zachowań gospodarstw domowych na rynku kredytów w Polsce* Habilitant przygotował pod kierunkiem prof. Zofii Dach.

3. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie naukowe Habilitant wskazał cykl publikacji naukowych zatytułowany *Uwarunkowania i konsekwencje nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce*, na który składa się siedem pozycji, w tym jedna monografia i sześć artykułów. Porównanie tytułów wskazanego osiągnięcia i doktoratu wskazuje, że Habilitant pozostaje wciąż w tej samej orbicie zainteresowań badawczych, a jak się niekiedy wskazuje, również i w działalności naukowej warto wprowadzać „płodozmian”. Wszystkie zebrane w cykl publikacje zostały przygotowane we współautorstwie: monografia z Anną Wałęgą i Ryszardem Kowalskim, zaś artykuły – z Anną Wałęgą.

Z perspektywy recenzenta niewątpliwie łatwiej ocenić osiągnięcie, które jest przygotowane w pełni przez jednego autora i jest to monografia. Oczywiście nie chodzi tu o wygodę recenzenta, a z formalnego punktu widzenia nie ma przeciwwskazań dla przedkładania publikacji wieloautorskich i w świecie naukowym normę stanowią publikacje opracowane przez badaczy z kilku ośrodków, niemniej jednak – pierwsze wrażenie z przeczytania listy publikacji jest takie, że cykl symetrycznie dzieli się na dwie osoby. Pojawia się więc w naturalny sposób pytanie o ustalenie wkładu danego autora do nauki, a skoro podane udziały w przypadku artykułów wynoszą 50%, to automatycznie oceniając Habilitanta, oceniamy również współautora. Z informacji zawartych na stronie UE w Krakowie wynika, że niemal w tym samym momencie, bo 23 grudnia 2021 r., dr A. Wałęga również złożyła wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w tej samej uczelni na podstawie cyklu 10 publikacji, który zawiera 6 publikacji z cyklu będącego przedmiotem niniejszej recenzji. Z informacji zawartych we wniosku dra G. Wałęgi nie sposób owych proporcji merytorycznego wkładu dokładnie ustalić; bardziej szczegółowe informacje zostały uzupełnione w trakcie przygotowywania niniejszej recenzji. Precyzyjne prześledzenie procentowego wkładu w etapach procesu badawczego i publikacyjnego, wskazuje, że udziały te rozkładają się na ogół dość proporcjonalnie, najczęściej w przedziale 40–60% na poszczególnych etapach powstawania publikacji, co nie układa się w jakiś bardziej specjalizacyjny schemat.

Podchodząc do sprawy w sposób czysto rachunkowy i przeliczając wkład Habilitanta, uzyskujemy 1/3 monografii i 3 artykuły, przekładające się na nieco ponad 100 stron tekstu, co nie jest wynikiem imponującym, nawet jak na doktorat. Oczywiście to nie w ilości tkwi naukowa siła, lecz pewna minimalna objętość jest konieczna do przedstawienia wyników własnych badań. Uzupełnienie cyklu o 1–2 samodzielne publikacje pozwoliłoby zapobiec takim rozważaniom ze strony recenzenta.

Komentując tytuł głównego osiągnięcia, warto pokreślić aktualność obranej tematyki. Splot niekorzystnych zjawisk w otoczeniu makroekonomicznym, jakie obserwujemy w 2022 r. niewątpliwie podnosi zainteresowanie problematyką (nadmiernego) zadłużenia gospodarstw domowych. Jak wskazuje się we wstępie do monografii, „kwestie nadmiernego zadłużenia zaczną niewątpliwie nabierać znaczenia”, słusznie przewidując, iż „korzystne warunki makroekonomiczne (...) będą trudne do utrzymania w długim okresie” (s. 9). A zatem długi okres gospodarczej prosperity, rosnących płac realnych, niskiej inflacji i stóp procentowych może maskować drzemiące problemy, które ujawnią się z pełną mocą w okresie spowolnienia. W tym kontekście badania „wyprzedzające”, pozwalające na identyfikację grup ryzyka są szczególnie cenne nie tylko dla sektora finansowego, ale i dla polityki gospodarczej. Wpisuje się w to konstatacja Autora, iż zagregowane dane nie pozwalają na szczegółową ocenę nadmiernego zadłużenia (s. 8 autoreferatu), stąd konieczność uzupełnienia obrazu o badania mikroekonomiczne.

Monografia pt. *Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce*, wydana w 2021 przez PWE stanowi najważniejszą pozycję i niejako reprezentację całego cyklu publikacyjnego. Dowodzi tego choćby porównanie jej celów i pytań badawczych z celami i pytaniami całego cyklu (s. 10–11 autoreferatu), jak również analiza struktury monografii, która łączy trzy główne nurty badawcze wskazane przez Habilitanta (patrz pkt 4. recenzji), tj. problematykę zadłużenia gospodarstw domowych, nadmierne ich zadłużenie i kwestie warunków życia. Monografia została wydana jako ostatnia z wyjątkiem publikacji [P3], można więc stwierdzić, że agreguje dokonania z pozostałych publikacji i buduje na ich ustaleniach. Z tego powodu na niej należy położyć główny akcent i od niej zacząć ocenę całego cyklu.

Książka jest kompleksowym studium zbierającym wiedzę teoretyczną na temat (nadmiernie) zadłużonych gospodarstw domowych w powiązaniu z warunkami i jakością życia, jak również gromadzi wyniki badań własnych i innych autorów. Monografia napisana jest lekko i sprawnie, a od strony formalnej zawiera wszelkie niezbędne elementy stawiane wobec prac naukowych. Hipoteza główna i hipotezy szczegółowe zostały sformułowane

poprawnie. Struktura jest klarowna, nieco niestandardowa, a narracja wartko prowadzi odbiorcę przez trzy kolejne główne wątki. Do mocnych stron tegoż opracowania należy m.in.: połączenie zagadnień metodycznych z empirycznymi, rozróżnienie wymiaru obiektywnego i subiektywnego zadłużenia, co zostaje szczegółowo omówione przy pomocy analizy wskaźnikowej, oraz przedstawienie badań dokonywanych na świecie z tymi zrealizowanymi w Polsce. Widać, że Autor porusza się po tym obszarze z dużą swobodą, ale i ma świadomość ograniczeń zastosowanych metod, o czym wspomina w zakończeniu, i wskazuje kolejne pola warte eksploracji. Wielowymiarowość podjętej problematyki znalazła odzwierciedlenie w bogatej paletce przyjętych metod, dopasowanych do realizacji poszczególnych zamierzeń. We wstępie monografii formułuje się grupę celów poznawczych oraz metodycznych i praktycznych. Biorąc pod uwagę, że w każdej z trzech części książki występuje przegląd teorii, można uznać, że cztery tradycyjne warstwy „prac na stopień” (teoretyczna, metodologiczna, empiryczna, utylitarna) zostały wypełnione, choć w różnym zakresie. W zakończeniu następuje odniesienie do sformułowanych we wstępie hipotez szczegółowych, co jest przeprowadzone elegancko i ostrożnie, nie dając punktu zaczepienia do ewentualnej krytyki.

W autoreferacie Habilitant wskazuje, iż w 2022 r. zostanie wydana monografia w renomowanym wydawnictwie Routledge (we współautorstwie z A. Wałęgą oraz R. Kowalskim). Faktycznie, na witrynie wydawnictwa widnieje informacja o takiej publikacji, zaś analiza jej struktury wskazuje, iż bazuje ona na omawianej powyżej monografii. Dobrze się stało, że rezultaty tych badań mają szansę trafić do międzynarodowego obiegu naukowego.

Z monografii dowiadujemy się szczegółowo o wybranej do badania grupie respondentów – osób spełniających warunek posiadania kredytu lub pożyczki. Aby mieć pojęcie o skali zjawiska trzeba odnieść tę grupę do informacji ze stron 8 (zadłużenie jako odsetek PKB) oraz 24–37 monografii (suma zadłużenia, odsetek zadłużonych gospodarstw domowych w całej zbiorowości gospodarstw domowych).

Wracając do cyklu i jego pozostałych pozycji: podejmują one wątki zawarte w monografii i uzupełniają odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze (s. 11 autoreferatu). Cztery opracowania zostały przygotowane po angielsku [P2–P5], dwa – po polsku [P6–P7], w chronologicznej kolejności.

Publikacja [P2] *Over-indebted Households in Poland: Classification Tree Analysis* stanowi próbę przedstawienia zjawiska nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce z wykorzystaniem algorytmów CART. Opiera się na tym samym badaniu

empirycznym, co monografia i pewne elementy się powielają w obu tych pozycjach (opis i wartości wskaźników oraz ich interpretacja). Autorzy szczegółowo porównują charakterystyki zadłużonych gospodarstw domowych z perspektywy różnych wskaźników i odnoszą je do kontekstu międzynarodowego.

Artykuł [P3] *Self-employment and over-indebtedness in Poland: Modelling income and debt repayments distribution* dotyczy porównania położenia finansowego i spłat zadłużenia gospodarstw domowych samozatrudnionych względem innych typów gospodarstw i również wykorzystuje wyniki wspomnianego badania empirycznego. Wykorzystuje się tutaj modele rozkładu dochodów (m.in. log-logistyczny i Burra typu III).

Artykuł [P4] *Living on the edge: over-indebted households in Poland* zawiera przegląd miar nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce z wykorzystaniem bufora dochodowego (*financial margin*). Autorzy zidentyfikowali gospodarstwa domowe w trudnej sytuacji finansowej oraz wykazali istnienie zależności pomiędzy prawdopodobieństwem nadmiernego zadłużenia a cechami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych.

Opracowanie [P5] *Indebted Households In Poland And Their Economic Situation: Assessment Using Mobility Indices* opiera się na wykorzystaniu indeksów mobilności do oszacowania wpływu zmian dochodów gospodarstw domowych na ich poziom zadłużenia.

Artykuł [P6] *O badaniach zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce* stanowi przegląd problematyki zadłużenia gospodarstw domowych – poprzez elementy teorii zadłużania się, porównanie metod badań, jak i źródła informacji o tych zjawiskach.

Artykuł [P7] *Analiza spłat zadłużenia gospodarstw domowych z zastosowaniem regresji kwantylowej* dotyczy identyfikacji czynników determinujących wysokość spłaty kredytów wśród gospodarstw domowych w Polsce i porównania uzyskanych wyników z badaniami międzynarodowymi.

Do mocnych stron ocenianego cyklu zaliczyć można:

- Zwartość tematyczną, co wypełnia ustawowy wymóg, aby opracowania były „powiązane tematycznie”; nie ma tu sztucznie zestawianych ze sobą publikacji, a cały cykl jest przekonująco opisany w autoreferacie.
- Pełne wykorzystanie badania empirycznego z 2018 r. do przygotowania kilku publikacji ukazujących różne aspekty zadłużenia gospodarstw domowych.
- Wykorzystanie zróżnicowanych metod analitycznych, solidne podparcie tekstów literaturą przedmiotu oraz odniesienie uzyskiwanych wyników do rezultatów innych badaczy.

- Ogólnie dobre i rzetelne przygotowanie przedłożonych opracowań, przejrzysty wywód i klarowne wnioski.

Analiza dorobku Habilitanta, ze szczególnym uwzględnieniem ocenianego cyklu publikacyjnego pozwala stwierdzić, że jego wkład do dziedziny ekonomia i finanse polega na identyfikacji skali nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce oraz powiązaniu tego zjawiska z warunkami życia ludności. Autor na poziomie teoretycznym i empirycznym uporządkował szereg czynników determinujących poziom zadłużenia gospodarstw domowych i ich oddziaływanie na warunki życia, zaproponował różne podejścia badawcze i naświetlił tę problematykę z różnych punktów widzenia. W moim przekonaniu można uznać go za eksperta na tym obszarze.

4. Ocena pozostałego dorobku naukowego i publikacyjnego oraz współpracy międzynarodowej

Habilitant porządkuje swoje publikacje w trzech obszarach badawczych, które dotyczą funkcjonowania gospodarstw domowych, w tym mikro- i makroekonomicznych aspektów zadłużania się gospodarstw domowych. Jako dodatkowy obszar wskazuje bezpośrednie inwestycje zagraniczne i funkcjonowanie przedsiębiorstw. Publikacje wskazane jako najważniejsze osiągnięcie naukowe wpisują się zatem w te pierwsze trzy obszary. Każdy z nurtów obejmuje 5–6 pozycji, łącznie 25. Można mieć tu pewne zastrzeżenia względem dzielenia tych pierwszych trzech obszarów z uwagi na ich podobieństwo, bo przecież łatwo dokonać agregacji dwóch z nich na „Mikro- i makroekonomiczne aspekty zadłużania się gospodarstw domowych”. Obszar trzeci, jako szerzej zdefiniowany, *de facto* zawiera tematykę pierwszych dwóch. Wszystko to dowodzi stosunkowo daleko posuniętej specjalizacji Autora, który obraca się przede wszystkim w problematyce gospodarstw domowych. Specjalizacja niesie ze sobą oczywiście pewne dobre strony, można również wykazać kontynuację i rozwój badań, ale sądzę, iż warto byłoby zaproponować głębsze zainteresowanie również innymi polami badawczymi.

Sumaryczny dorobek przedstawia się następująco: po osiągnięciu stopnia doktora – 16 rozdziałów w monografiach i 14 artykułów i 2 monografie (oraz jedna w przygotowaniu), zaś przed – odpowiednio 12 rozdziałów i 7 artykułów. Habilitant pomylił się na swoją niekorzyść w tabeli na s. 41 autoreferatu, gdyż wskazał tylko 4 rozdziały po osiągnięciu stopnia doktora. Coraz częściej publikuje też w języku angielskim. W kategoriach liczbowych nie jest to

dorobek imponujący, ale można go uznać za wystarczający i staje się on coraz bardziej umiędzynarodowiony, notowany w bazach WoS, czy Scopus. Liczbę cytowań można uznać za zadowalającą.

Aktywność na niwie konferencyjnej Habilitanta pozostaje na przyzwoitym poziomie, uczestniczy on średnio w kilku wydarzeniach rocznie, również zagranicznych i w języku angielskim.

Habilitant zrealizował samodzielnie 1 projekt badawczy, finansowany ze środków zewnętrznych, który stał się podstawą napisania monografii współautorskiej. Dość słabo wypada aktywność związana z wyjazdami zagranicznymi (2 krótkie wyjazdy), lepiej – współpraca w dziedzinie wydawniczej (recenzje w kilku czasopismach anglojęzycznych).

5. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i organizacyjnego

Doktor Wałęga prowadzi rozbudowaną aktywność dydaktyczną, jak wskazuje, jego wymiar czasowy zajęć dydaktycznych sięgał 1,3–2,4-krotności pensum, co oczywiście nie sprzyja pracy badawczej. Habilitant wypromował kilkadziesiąt prac dyplomowych i magisterskich, prowadzi autorski wykład i szereg innych przedmiotów, a uwzględniając systematyczne formalne podnoszenie kwalifikacji i szereg innych funkcji wydziałowych, można uznać ten element dorobku za w pełni wypełniony i potwierdzony m.in. nagrodą Rektora UEK.

W filarze popularyzatorskim Habilitant również wykazuje znaczną aktywność, wskazać tu należy zwłaszcza działalność w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym (umieszczoną w autoreferacie w odrębnym punkcie): zwłaszcza wieloletniego zaangażowania w organizację ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej. Wypełnia to znakomicie statutowe „upowszechnianie wiedzy ekonomicznej” Towarzystwa i zostało uhonorowane dwiema odznakami honorowymi PTE oraz medalem Komisji Edukacji Narodowej.

W obszarze organizacyjnym dr Wałęga był mocno zaangażowany w pracochłonne i rozbudowane projekty w swojej uczelni, jak np. wdrożenie HR Excellence in Research, ewaluacja dyscypliny itd., co zostało dostrzeżone i potwierdzone kilkoma nagrodami Rektora UEK.

Sądzę, że wymiar dydaktyczny, popularyzatorski i organizacyjny dorobku Habilitanta jest godny pochwały i z pewnością przekracza przeciętne zaangażowanie pracownika naukowo-dydaktycznego. Jednocześnie raz jeszcze warto podkreślić czasochłonność tych wszystkich aktywności. Można – niestety – przypuszczać, że te dodatkowe obciążenia

skutecznie redukują możliwości koncentracji na pracy *stricte* naukowej. A szkoda, bo Habilitant ma odpowiedni potencjał, by tę podstawową aktywność rozwijać.

6. Konkluzja końcowa

Reasumując stwierdzam, że Pan Doktor Grzegorz Wałęga – pomimo sformułowanych zastrzeżeń – wypełnia ustawowe kryteria sprecyzowane w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.), w szczególności posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse, jak również wykazuje się istotną aktywnością naukową i w związku z tym wnoszę o dalsze procedowanie wniosku.

